

Hangfelvétel jegyzetei

1. Gyűjtés ideje: 2007. május 26.

Adatközlő: **Szilágyi Ferenc** (született: 1925)

gyűjtő: Szilágyi Brigitta

Születési hely: Szilágysámson (Szilágy megye)

Éltető János egykori tanítványa, ki tőle tanulta a kántorizálást

Felekezete: református

Gy: Honnan származott Éltető János?

Sz. F: A Funtinelli Boszorkányban (regényben) említenek egy Éltető földesurat, aki kijárt a szépleányhoz a havasba. Olyasmit is ír Wass Albert, hogy talán gyermek is született. Én nemrégem találkoztam egy disznajói tanárnővel, mégpedig a Kriza János Társaság itt ülésezett Bogdándon. Egyszer egy öregedő tekintélyes asszonyka mondja, hogy disznajói. Azonnal rácsaptam. Akkor mondom: Hát van Disznajón Éltető család? Igen most igényelték vissza a kúriát és van, létezik.

Nekem Éltető János igazgatóm annak idején – elég sokat beszélgettünk, jóba voltunk egész haláláig, végeredményben ő tanított meg engem kántorizálni is,- és nekem annak idején azt mondta Éltető, hogy a Görgény völgyéből való. Osztán nem kérdeztem, milyen falu, de ki van zárva, hogy más lenne, mert Éltető család nagyon ritka a román nevek közt.

Na Éltető János körülbelül az 1924-es éve körül került Sámsonba, mint tanító, aztán igazgató-tanító is lett. Ő úgy került ide, hogy az I. világháború idején az akkori kormánynak volt egy olyan törvényük, hogy a magyar iskolákban lehetőleg olyan tanítókat nevezzen ki, aki el tud végezni kántori szolgálatot is. Így volt megpályázva ez, és ezt a pályázatot megnyerte Éltető. Tasnádról került ide és kb. '24-ben. Jól járt Sámson velem, mert nagyon lelkiismeretes munkát végzett. Amellett hogy elvégezte a kántori szolgálatot, színdarabot tanított, dalárdát szervezett, amit olyan magas szintre emelt, hogy a '30-as években I. díjakat nyertek a Zilahi Egyházmegye ilyen dalárdaversenyein. Aztán a kultúrház gondolata ott merült fel, mikor nagyobb lélegzetű népszínműveket tanított sokat: Falu rossza, Sárga csikó. Sorolhatnám tízen-húszig, amit mind játszottak annak idején apánk is. Emlékszem gyermekkoromba

vittek minket is. De hova? Egy-egy csűrbe, egy-egy ide-oda. Éltető elég rugalmas politikát folytatott annak ellenére, hogy román iskola volt a régi állami iskola.

El tudta érni azt, hogy a nagyobb színművek bemutatását egyik osztályterembe lehessen megcsinálni, természetesen nem volt elég a hely. Mindig úgy csinálták, hogy az öregeknek és a gyerekeknek előadták délután, a felnőtteknek, pedig az esti előadás volt, de az feltétlenül batyus mulatsággal, zenés éjfélig tartó mulatsággal végződött. Ezt ő szervezte, ő csinálta. Feleségestül nagyon jól értettek a népszínművek betanításához. Aztán megjött a gondolat, hogy nem férünk, kicsi a hely, há' csinájjunk egy kultúrházat.

Megszervezte az úgy nevezett borbankot. Ez abbu állt, hogy a dalárdista tagok, 40, 50 ember körül, miko' mennyi, összeadtak egy nagyobb mennyiségű bort. Akko még több bor volt Sámsonban. Ma már fele már nem hegy. Asztán akko' ahun most van az úgynevezett imaterem a templom mellett, annak a helyén volt egy úgynevezett felekezeti iskola. Kántori lakással, tanítói lakással, egy terem padokkal berendezve minden félive'. Ez egy épület vót, nem olyan túl nagy. Miután az állami iskola megépült a mostani iskola helyin, úgy határozták a dalárdisták, aki főleg presbiterek is voltak természetesen, hogy annak az iskolának az anyagjából csinájjunk egy pincét. Ami most a Domokos Bandi pincéjén errű a nagypince az úgynevezett református dalkör pincéje vót. S abba tartották a bort, amit úgy adtak össze a dalárdisták. Ezt kamatoztatták, mégpedig a következő képpen: nagyon sok embernek ilyenkorra (tavasz), vagy későbbre elfogyott a bora, s akko' elment a dalárdához új fejibe bort kérni. Az azt jelentette, hogy én kértem mondjuk 4 veder bort, s akko' szüretko' vittem 6 veder mustot helyette. Ezt elég sokan fe'használták, s így a dalárda bortára rohamosan növekedett, hogy a '30-as évekbe úgy megnőtt a bor, hogy ki tudták égetni az eljövendő kultúrház részére 170. 000 téglát, aminek felit be is hordták a régi parókia hátához, mert arru vót szó eredetileg hogy oda csinájják a régi parókia és Gombosék között az üres telekre. Oda is vitték az első 40. 000 téglát – a dalárdista tagok hordták bé. Közbe vita tört ki a hivatalos egyház meg a dalárda közt. Onnan a téglát el kellett hozni. Akko' vót egy másik ötlet, hogy kérjenek Kövér Sándortól a földbirtokostu, akinek nagyon nagy telke vót. Ahhoz fordult Éltető, me' jóba vótak.

- Sándor aggyá egy tízárnyi helyet ott a sarkon valahol, hogy há oda csináljuk a kultúrházat!

- Nem vagyok én osztozó testvére a dalárdának!

Akko' mi történt. Itt vót a mostani kultúrház helye, Gyulai Sándoré vót akinek családja kiment. Megvették pénzen azt a telket, elbontották a házat, s így lett a kultúrház oda csinálva.

A borbánk az úgy felgyarapodott, hogy 1946-ba hozzá mertek fogni ilyen épületnek a felépítéséhez. Nem kicsi dolog vót, semmi gépjármű. Szekerekkel kellett hozni a cserepet meg gerendát, meg ezt meg azt. Mi akko' még a legjobb korba vótunk ott. Ha jött egy szekér, ha jött egy másik akko' oda kellett állni, lepakolni. Így épült meg '46-ban, de úgy megromlott a hivatalos egyház és a község vezetősége között a viszony, hogy 1946 nyarán mikor fogtak neki az építésnek az alapkőletétel szentelését is a mocsai pap csinálta, nem a sámsoni.

Gy: Akkor ez azt jelenti, hogy a kántor és a pap között megromlott a viszony?

Sz. F.: Igen, és ez kihatott az egész közösségre. Azért kellett a téglát is elhordani az egyház területéről.

De mire kipucolták, és rendbe rakták az 50'es években államosították. Most az egyház kapta vissza, csak egyet sajnálok, hogy most már nem annak használják, aminek építettük mi. Má' most alig van kultúrmunka Sámsonban.

Gy.: Mint ember, mint tanító milyen volt Éltető János?

Sz. F.: Há' mondjam azt, hogy egy , egy nagyon nagy tudású ember volt, ahhoz képest hogy tanító vót. Ő az Enyedi Kollégiumba' végzett, és a kollégium úgy engedte ki főleg a fiúkat, hogy kitűnő zenei képzettséggel, olyan zenetanárok mint Veres Gábor,.....Bertalan. Azt végigsirathatja az egyház, hogy amikor kimondták a kegyetlen szót az 1950-es évek elején, hogy az állami tanítók megmaradnak vagy a tanítói pályán, vagy a kántori pályán, természetesen Éltető is azt választotta (tanítói állást), hisz kétszer, háromszor nagyobb fizetés volt. Akkor csinálta azt a házt, ahol most Kis Dénesék laknak. Akkor épp kisdíák voltam, s még ki is mentünk egyszer-máskor, és segítettünk is ezt azt.

Nem beszélve arról, hogy erkölcsileg nagyon megbecsült volt Sámsonba, amit az mondott az állott. Függetlenül attól, hogy csak kántor volt, nagyobb tekintélye volt az egyháznál, mint a papnak. Megmondom, hogy miért, azt is. Mert az 50 tagú tekintélyes emberekből álló énekkar, az mind ötöt támogatták, ha valamilyen probléma vót, és azé vót mondjuk sokkal nagyobb elismertsége, mint a papnak. Így történt, hogy mikor az 50-es években feltették a kérdést, az igazgatói állást vállalta, és akko' megkért engemet:

- Fiam jó eszed van, jó daloló tehetséged van a zenéhez, próbáld meg.

Így aztán jártam hozzá sokat, úgy aztán megtanultam valahogy én is, lehúztam 30 esztendőöt én is.

Gy.: Mikor meghalt már nyugdíjas volt?

- Nyugdíjas korát itt töltötte feleségével, én most már nem mondom meg, hogy melyik halt meg először. A temetőn a fejfa meg van, én csináltam meg, mikor 5, 6 esztendeje a megemlékezésre a község elhatározta, hogy csinál egy keretet. Ott van eltemetve a fia is. Öngyilkos lett a fia, a másik meg elkerült Nagybányára. Itthon megnősült, somlyói valaki vett feleségül, de nem valami rendes ember lett belőle. Kömőnek hívták, a rendes neve, nem tudom, már nem tudom, de mi úgy hívtuk, hogy Kömő. Van egy lányuk a somlyói feleségtől. Csalánoson házi orvos, soha nem ment férjhez se. Ez a leányka Éltető Erzsébet volt.

Volt két fia, s azt is elmondom, hogy mikor temettük (a fiát). 1932-be olyan szigorú vizsgatételeket adtak ki a magyar gyermekiknek, és nagyon félt tőle. Zoltánnak hívták ezt a nagyobbik fiút, és azt mondták, hogy szeptember 10-e utáni napokban a hóna alá vette a könyveit, az apjának vót valami kis puskája, azt mondta, hogy megy ki a szabadba tanulni. Osztán egy nap, két nap. Az egész környéken kerestették, papoknál, tanítóknál, hogy nem e ment oda. Nem kapták, osztán így a fiatal emberek elindultak kutyákkal erre, arra, és a Kűsöhegy végénél, nem is olyan messze kapták meg az erdő szélétől egy olyan 10 méterre egy somfa alatt. Amikor bément 3, 4 fiú kutyával, s akko' a kutya kezdett ugatni, s ott vót a somfabokornál, könyvei letéve, szájába belőtt. Egész pontosan megmondom, hogy 1932. szeptember 15.-én temettük. Akkor kellett volna én felmenjek az első osztályba, így maradt el az iskola még egy két nappal.

Szigorú ember volt, ez tény. Nem nagyon lehetett... a feleségénél jártam három évet, mikor bejött az osztályba hátra kellett tegyük a kezünket így ni, meg nem szólalt más. Rendet tartottak, és jó' tették, mer' embert neveltek az akkori korosztályból.

Én nem akarom lebecsülni a mostani pedagógusokat, de széles látókörű embert nevelt az Enyedi Kollégium, úgy zeneileg, úgy társadalmilag, hogy be tudott illeszkedni a faluba, meg tudta szervezni az énekkart. Hát az iskolába 3, 4 szólamra énekeltünk mindig, ami most szinte lehetetlen.

Ez vót, igazat mond az, ha talán vannak, akik még a keze alá jártak. Na, ki lehetett bírni. Megmondom, hogy miből állt a büntetés: lehúzta a szemüvegét, onnan nézett ki, osztán mondta: - gyere csak ki! Ott osztán nem volt ... ,volt egy pálca azzá' rásuhintott, kicsit megcsípett, kicsit fáj, de nem tört el a csontunk. Vagy ha komolyabb volt, akko': - Gyere csak disznó, - osztán megfogta a nyakát, osztán a

fenekire vagy kettőt, hármat. Úgy is mondtuk akko is hogy fenekes, vagy terenyes. És, és nagyon rossznak kellett lenni, vagy nem is mertünk rossznak lenni, nem gyakran történt meg a terenyes, meg a fenekes se, de jó tették. Én kedvenc tanítványa voltam, de én is kaptam tőle amiko valamit nem úgy csináltunk ahogy kellett volna.

Gy.: A faluba tekintélye volt az emberek előtt?

Sz. F.: Nagyon nagy tekintélye. Mai napig is lehet hallani. Nagyon jó pedagógusok voltak mind a ketten.

Gy.: Éltető temetésére emlékszik?

Sz. F.: Természetesen, persze hogy emlékszem. Elég nagy temetése volt, már én is dalárdista voltam, mondjam azt, hogy én voltam a dalárda vezetője, mert én '51. február 1-vel kezdtem a szolgálatot.

– Fiam itt vagyok, segíték, nem kicsi dolog, de meg lehet szokni. Természetesen én soha nem képzeltem, hogy oda emelkedek a helyébe, de amit tudtam, próbáltam, és meg volt a dalárda.

A temetés nagy vót, aki épkézláb ember, mindenki ott volt. A dalárdának a repertoárjában természetesen nagyon sok Éltető által tanított anyag volt. Természetesen a háznál is énekeltünk kettőt, hármat, és a sírnál is.

Azt kell tudni, hogy nem csak egyházi célra született a dalárda, legalább annyi klasszikus dalokat énekeltünk (Beethoven darabok), klasszikus műdalokat, népdalokat nagyon sokat, inkább népies műdalt. Nagyon nagy kottatárunk volt.

Gy.: Milyenkor beszélnek Éltetőről, hogy szokott szóba jönni?

Sz. F.: Miko' valami kulturális ünnepség van akko' szoktuk mondani, hogy bizony ezt Éltető nem így csinálta volna, ezt bizony Éltető másképp csinálta volna. Minden téren előrehaladott ember volt, már abban az időben rádiója volt, üzemeltette. Éltetőnek már a harmincas évekbe volt rádiója. Egy ablakban kis üvegekben fémlemezek összecinezve, ő már tudott annyit a fizikából és a kémiából, hogy ebbü lehet egy bizonyos feszültséget szerezni.

2. Gyűjtés ideje: 2007. május 27.

Gyűjtő: Szilágyi Brigitta

Adatközlők: **Kis F. Ernő** (szül. 1935), és neje **Kis F. Irma** (szül. 1939)

Születés helye: Szilágysámson (Szilágy megye)

Éltető János egykori tanítványai és szomszédai

Felekezetük: református

Gy: Mint szomszédok, hogy ismerték Éltető János tanítót és családját?

K. F. E: Jól ismertem. Itt nőttem fel az utcába, és amikor az iskolába kellett valami, akkor küldött haza egy kis céduláva'. Jöttem bé, a tekintetes asszony adta ami volt a cédulára írva, osztán mentem is vissza az iskolába. Én járatos vótam bé. Akkorán amikor felnőtünk hordtuk neki a fát, adtunk el egy-egy méter fát pénzé.

K. F. I: Sok mindenne foglalkozott, fényképezet csinált még úgy övegre.

Gy: Nem voltak távolságtartóak, a falusiakkal?

K. F. E: Népszerűek voltak, azok nem...

K. F. I: Az óvonéni is itt lakott. Az Éltetőnének a testvére vót. Ő nem ment férjhez soha, úgy maradt, mint aggleány.

K. F. E: Nagyon jó tanító vót. Kaptunk nyelvest is, fenekest is, terenyest is. A fegyelem meg vót.

K. F. I: Málészemre térdepeltetett, sarokba, ha valaki nem jó. Nem sok tanító vót, de tudtak a gyermekik.

K. F. E: Vasárnap délelőtt első, másodosztály egészen hét osztályig, me' később hét osztály vót, mindenkinek kellett menni a templomba. Ha pedig nem volt az illető a templomba a gyermek, kellett legyen orvosi papírja, hogy igazolja, hogy beteg vótam. Vasárnap délelőt, innep másod, harmadnapján délelőt, me' akkor nem vót tanítás az iskolába kellett jelentkezni. Aztán mindenki az ő tanítójával ment szépen a templomba. A levették ugyan így. Vót kiscsoport, nagycsoport, középsőcsoport. Onnan indultak a levente térről, és oda mentek vissza.

K. F. I: Kötelezték, hogy mennyen az ember a templomba, me' tanító vót, és kántor is vót a templomba.

K. F. E: Műveltségre tanították a falut. Szerepeket tanítottak. Műveltebbek voltak akkor a fiatalok, mint most. Például káromkodni... minden levente csoportná' volt rosszpénz. Ha valaki elkáromkodta magát, akkor tessék odaadták neki a pénzt. Vasárnap akiné' vót a rosszpénz kellett csináljon 150 „feküggyet”.

Gy: Éltető foglalkozott a leventékkel is?

K. F. E: Igen, foglalkozott a leventékkel is, de mindenek felett vót az oktatásba. Ő vót az igazgató, állami iskolaigazgató.

Gy: Ahol maguk laknak mijük volt Éltetőéknek.

K.F.E: Ez disznó és baromfiudvar vót. A telkük egész kereken deszkakerítéssel volt bekerítve. 1935-be készült a ház amiko' én születtem. Ahol van a kút vót egy nyári konyha, sütőház, meg egy műhely. Szeretett barkácsolni. Virágtartókat lábba' együtt, méheket tartott. Azé mondom, hogy nagyon szépen karba tartották a telket. Vót körtefa, szilvafa, cseresznyefa. Mindenfajta gyömölcs vót az udvaron, rózsafák, díszfák vótak itt fejl. Nagyon szép vót, rendbe tartott mindent. Az ebédlőbe volt egy nagy zongora. A leány az unokája azon tanult, Csöpike.

K.F. I: A nagyobbik fiának vót két leánya, de amiko' elvált a feleségétü az egyik az anyjáná' maradt, a másikat Csöpikét meg az öregek nevelték. Máskülönb Erzsike volt a neve. Orvosnak tanult, valamerre Szatmár fele doktor. E'maradt az urátu, de az óta nem vót itt. Miko' vót az ünnepély e'jött, de csak a polgármesteri hivatalig ment, meg éppen a temetőre.

K.F.E: A nagyobbik fiújuk Jenő egy idős vót az öreg Szabó Miklóssal az öreg titkárna'. Együtt jártak iskolába, a Wesselényibe. Osztán ennek a Szabó jegyzőnek jobban fogott a feje, mint Jenőnek. Mindig pirogatták, há' hogy lehet ez az apja igazgató, az anyja is tanító hogy lehet az hogy megelőzi egy kőművesnek a fia. Addig, addig maszérozták a fiút, - az apja katonatiszt vót, meg is vót a ruhája, s miko' ünnepély vót fel is öltözött a tiszti ruhába, meg vót neki pisztolya is, saját fegyvere vót - csak úgy hogy a fiú zsebre tette a pisztolyt, és elment a Hegyesre. Kihirdették a faluba, hogy akinek csak van ideje álljanak össze, hogy keressék meg. Ahogy ott keresték az erdőbe a kiskutya akadt rá. Kiáltották, hogy meg van. Osztán Éltetőné kérdezte, hogy él. De mondták, hogy nem. Ott vót a pisztoly mellette, meglütte magát. Komiszak voltak. Azt gondolták, hogy ki tudják hozni belőle azt, ami ü benne van. Éltető Ernő, Kömő már sokka' elevenebb vót. Úgy hogy komoly ember vót

K.F.I: Kántorizált, meg tanított is.

K.F.E: Még amiko' nem vót otthon a pap ő tartotta az istentiszteletet is. Felolvasta az ígét, mindent.

K.F.I: De olyat, hogy felolvasta az ígét, meg az imádságot, meg énekeltünk.

K.F. E: Ő tanította a dalárdát. Férfi dalárda vót. Az embereket ő tanította. Az iskolába próbáltak. Rendes ember vót szerették. Csak változott a világ, ő mán

nyugdíjba ment, megöregedett. A hét osztályná' vót három tanító üvele négyen. A történelmet tanították, vót természetrajz, számtan vót, írás, meg román. Az első, másad osztályt palatáblával csináltuk.

Gy: Emlékeznek a temetésére?

K.F.I: Persze. Itt vót a koporsó a ház előtt. Nagyon nagy temetés vót. Miután az igazgató meghalta tekintetes asszony még élt majdnem 10 évig, aztán eladtak mindent. De nem vót olyan sok szekrény, mint most. Az öregnek vót fényképezőgépe. Le kellett takarja, üvegre tette rá. Én sokszor jártam ott. A padlásra terítettük a ruhákat nem ázott, nem porozódott.

Gy: Gazdálkodtak is?

K.F.I: Nem vót földjük. Csak itt a kert. Ebbe vetettek málét, zöldséget. Itt volt egy pár tő szőlő a méhesné'.

K.F.E. Képzeljétek volt egy nagy fekete kutyájuk mint nekünk, csináltak neki egy kisszekeret, amibe befogták kutyát, Csöpike kicsi vót, az beleült. Fogta a kutyát, és úgy húzta. Az öreg szerette a famunkát, míg a fia a bür dógot szerette. Olyan bür csizmát csinált magának, hogy még ropogott. Na meg nem úgy vótak azok, hogy na már most nincs tanítás, hanyatt vágom magam, olvasom az újságot, vagy nézem a televíziót, meg nem is vót akko'. Rádiójuk az vót. Lámpás rádiójuk vót, lámpa melegítette fel. Inkább újság olvasással, regényolvasással, fényképezéssel foglalkoztak. Könyvtáruk vót. Vót sok vadnyugati regénye.

K.F.I: Ne gondoljátok, a régi urak nem voltak úgy elhalmozódva mindenre, hogy mindenre áldozzanak. Fejlesztették a maguk tudományukat.

K.F.E: A házukba se volt perzsaszőnyeg, szépen olajjal lefestett padlójuk vót. Azt fetürültük.

Gy: Maguk is jártak be hozzájuk?

K.F.E: Persze. Én takarítottam. Nagyon szép vót az udvar és a ház. Járatosak vótunk be.

Gy: Mondta, hogy még behívták palacsintát enni is.

K.F.E: Az úgy vót, hogy itt vót Péli Bandi is, osztán behívtak enni. De mi parasztok vótunk. Nem tudtuk,... azt tudtuk, hogy a paradicsomos ételt kanállal kell enni, de mikor kitétték a kést, villát dupla tányért, de hogy minek van a kés és a villa, azt nem tudtuk. Osztán kihozta a palacsintát egy tálcán, és az öreg huncut vót. Rágyújtott egy cigarettára.

- Na fiaim egyetek, mert én nem tudok olyan gyorsan enni. Kicsit heverek a leves után. Nem tudtuk, hogy most mi lesz. Néztük egymást. Mire van a kés, mire van a villa? Me' mi otthon vettük a kezünkbe és úgy ettük a palacsintát.

Há' azt mondja Éltetőné: Csöpike mutasd meg a fiúknak, hogy esszük mi a palacsintát!

Akko osztán fogta Csöpike ,a tányérjába vette, és késsel szépen felvágta és úgy ette. Bandival kínosan két-két palacsintát megettünk, de kínosan, mert szégyelltük. Amiko' hátul metszettük a rózsafákat, megnyitotta az ablakot, hogy hallja mi mit beszélünk.

- Na mit szólsz hozzá Ernő? – kérdezte Bandi.

- Én nem szólok semmit, de még egy palacsinta elment vóna.

Jött Csöpike, hozta a palacsintát, osztán azt mondta: Na fiuk küldte mama a palacsintát, me ez még a ti részetek. Úgy hogy sokk mindenre megtanított.: ezt így kell fiaim ezt úgy, ezt így kell használni, s akárhova mentek nem maradtok szégyenbe. Műveltek voltak. Nem volt az, hogy durva legyen. Megmagyarázta szépen, azt lehetett érteni, ha akartad, aki nem az nem értett semmiből.

Gy: Gyakran szokták emlegetni őket?

K.F.E: Úgy amiko' mondjuk a fiataloknak, me' mi is szegények vótunk, nem vót lakodalmunk, s miko' regge' virradt elmentünk a fájé', és addig hordtuk, még kilett a méter, osztán a tekintetes asszony kifizette, me' nem volt más lehetőség. Úgy hogy emlegeti az ember. Adott egy kis munkát, takarítani mentem, almát szedtünk. Kaptunk egy kis pénzt, és így éltünk. Sokat jártunk oda,. Kaptunk egy pár lejt, aztán már volt mit lökni a téjbe. Egyszerűen éltek. Nem pénzt kapott a kántorizálásé', hanem búzát, málét, zabot.

Gy: A hallottak alapján Éltetőnek a szigorúsága tűnik ki, aki megtanította a fiatalokat. Így szokták leginkább emlegetni?

K.F.E: Ha jöttél haza az iskolából, ha kalapod vót, ha sapkád, ha egy nagyobbbal találkoztál megemelted azt és köszöntél, hogy jó napot. Mindenkinek köszönni kellett. Ha utaztál vonaton szigorúan ki volt adva parancsba: Ha jön egy idős ember, vagy terhes asszony állj fel, és add át a helyed. Úgy hogy azt bé kellett tartani. Minden utcán volt felvigyázó, és másik nap az ha azt mondta, hogy Kis Ferenc Ernő haigálózott, ako' má' tudta hogy ezé járt két terenyés. Kicsit fájt, csípődött, de tudta, hogy ez azé van. Nem mondtam meg édesanyámnak, hogy kaptam, me' még otthon is kaptam vóna.

Gy: Miután meghalt a sírjához mentek, ápolták az emlékét?

K.F.E: Na már most tudod, hogy az embert nem értékelik addig míg él. Bejött a változás, román világ lett, nem emlegette a kutya se. Csak akiket tanított azok emlegették. Az hogy most ez az ember miket is csinált, tett a faluért mind el volt fedve. Akiket nem tanított nem is tudták pontosan hogy ki is vót, ez mind le volt fedve. Csak most aztán hogy megváltozott a rendszer eszükbe jutott, hogy igen vót egy Éltető János, aki nagyon sokat csinált. Csinálta a kultúrházat, iskolához tódtak. Rengeteget tevékenykedett. Erős építkezés vót.

Gy: Akkor több éve a halála után figyelték rá?

K.F.E: Igen, amikor Ince Dezső volt a párttitkár, ő mondta, hogy az ő hivatalba való munkája alatt nem csináltak annyit, mint Éltető annak idején. Ekko' figyelték fel rá, kitakarították a sírját, és egy pár éve új fejfát, kerítést készítettek.

Elismert ember volt, az ifjúságot nagyon komiszan vette, hogy legyen meg a műveltségük.

Gy: Szoktak a fiataloknak beszélni róla?

K.F.E: Ha valaki kérdezi, de főleg miko' elmondjuk, hogy mi volt akkor az iskolába, de csak kikacagnak, hogy nem volt nekünk eszünk. Most nem térdepeltetnek a málé szemén, igaz?

3. Gyűjtés ideje: 2007. május 27.

Gyűjtő: Szilágyi Brigitta

Adatközlők: **Kis Dénes** (szül. 1933), és neje **Kis Anikó** (szül. 1930)

Születésük helye: Szilágysámson (Szilágy megye)

Éltető János tanítványai és házának jelenlegi lakói

Felekezetük: református

Gy: Mindent eladott a fia a házból, mikor meghalt az Éltető házaspár? Nem maradt semmi utánuk?

K. A: A könyveket elásták, akkor kaptuk meg, miko vezettük be a villanyt. A plafon és a fal közé volt elrejtve. A román világba eldugták a magyar könyveket.

Gy: Hogy emlékeznek rájuk mint tanítójukra?

K. D: Nekem jut jól eszembe, hogy ecce, miko mentem iskolába, elsős voltam.

- Eridj vissza! - mondta. Miko' mentem még ecce, má' eszembe jutott, hogy miért. Hoppá, itt tévedtünk! Köszöntem: Jó reggelt kívánok!

K. A.: Nem volt különös ember: mindenkivel szóba álltak.

K. D: Emlékszem akkor jöttem haza a tengerészettől, mikor temették. Nagyon sokan vótak. Az egész falut tanította.

K. A: Nagyon nagy bánatot okozott nekik, hogy a fiuk kivégezte magát. Hogy siratta az anyja: Jenőkém, miért tetted ezt, Jenőkém, miért tetted ezt?

4. Gyűjtés ideje: 2007. május 28.

Gyűjtő: Szilágyi Brigitta

Adatközlők: **Szilágyi Zsuzsanna** (szül. 1923)

Bántó János (szül. 1924), és neje **Varró Piroska** (szül. 1929)

Éltető tanító tanítványai és B. J. dalárdatag

Születésük helye: Szilágysámson (Szilágy megye)

Felekezetük: református

Gy: Hogy emlékeznek Éltető Jánosra?

B. J: Nagyon jó, komisz tanító volt. Az tudott tanítani. Hét osztályt tanítottak feleségestől.

Sz. Zs: E mellett kántorizált, vezette a dalárdát, a szövetkezet elnöke vót.

V. P: Nem sikerült a pályája a fiának, vette a könyvét kiment az erdőre és megölte magát. De milyen razzia volt itt, kereste az egész község. Csak itt akart az maradni, mert azért építette a házat. A dalárdisták nagyon sokat segítettek az építésben.

Sokszor versenyeken vettek részt. Egyszer nagyon elbizakodtak. Azt mondták, hogy úgy is efúják az éneket, hogy az igazgató úr nem adja meg a hangot. De biza nem sikerült. Akkor leállt a hang, és az igazgató úr, vagyis Éltető megadta a hangot. Nagyon, nagyon jól sikerült az ének, de nem adták meg az I. díjat. Második díjat kaptak, és aki adta át azt mondta, hogy ezt úgy adom, mint ha töviskoszorút tennék a fejekre. Szóval, mint az Úr Jézus fejére.

Gy: Szerették a faluba?

V. P: Jaj, nagyon, pég nagyon szigorú volt.

B.J: Így csinált: A szemüvegét felnyomta homlokára, úgy nézett ránk.

- Gyere csak ki! Te, te gyere ki! Te vagy az, aki a tegnapi kisedted a madarat a fészekből? Te vagy az? Tartsd a tenyered!- aztán kaptam.

Sz. Zs: A kultúrházat is ő építette ott rendbe ment mindent. A községért dolgozott. Nagyon népszerű volt.

B. J: Amit az mondott az állott.

V. P: A felesége olyan vót, mint egy fél orvos. Ha valaki beteg vót az mán adott tanácsot.

Sz. Zs: Amikor a házat építette akkor is a dalárdisták, nagyon segítették, mert látták, hogy a falu embere. Gyermekiket tanította énekelni, színdarabokat tanított. Az alapkövetétnél én is szavaltam. Sokan azt mondták, hogy biztos Éltető írta.

Dalárda ünnepén

Dalos népek vagyunk, dalos népek voltunk,

Dal között születünk, abban is maradunk.

Ha öröm simogat, hogyha fáj a lelkünk,

Dalban kacagunk fel, nótában kesergünk.

Nótázik az anya gyermekbőlcső felett,

Akit olyan forrón, szívből szeret.

Nótázik a gyermek, a lány, a legény,

Az ifjú, a gazdag, a koldus a szegény.

Drága magyar nótánk, édes magyar nótánk,

De sokan, de szívből danolták.

Dalárda testvérek húsz esztendő óta

Ajkatokon hányszor zendült fel a nóta?

Ha kellett színpadon, ha kellett templomban,

Versenyen nyertesén, derűs vialomban.

Gyászos koporsónál, a nyitott sír mellett,

Ahol a forró könny, égőn permetezett.

Ti, ki mindig dalos népek vagytok,

Örömben, bánatban annak is maradtok.

Dalárda testvérek csak fölfele nézzetek!

A dal szárnyakat ad, az égre felemel.

És te ki vezér vagy, varázspálcát tartasz.

Aki annyit fáradsz, sokszor nem is alhatsz.

Ne sajnáld az álmod, vidd arra elmédet,

Mert csak a dalárda tartja meg emléked.

És ti, kik mindenkor dalos népek vagytok,

Örömben, bánatban annak is maradtok.

Szeretettel köszöntünk, azt kívánjuk neked

Soha ne szűnjön meg neved és éneked.

Nem hiszem, hogy ő írta volna a verset, mert egyszer egy újságban megtaláltuk a pincében.

B. J: De szerzett ő is verseket, énekeket. A *Nagy örömet hirdetek* című karácsonyi éneket ő szerezte. Még ma is éneklő a kórus. Nagyon szép.

V. P: Nagyon jó ember volt, nagyon komisz. A temetésén ott volt az egész iskola, dalárda, az egész falu. Még a szomszéd faluból is jöttek.

Sz. Zs: Azt az éneket tanította még Éltető, amit Kis A. J. mondott a temetésén, és az innepélyen.

Száraz ágon hallgató ajakkal,
meddig ültök csüggedő madarak?
Nincs talán még elfeledve a dal,
melyre egykor tanítottalak.
Vagy ha elmúl, vissza nem jön
a víg ének, a régi kedvetek,
legyen a dal fájdalmas, vagy derűs
fiaim, csak énekeljete!

Ez meg van kottázva.

B.J: Ezt ő fogta írni, úgy mint a karácsonyi kántát.

Gy: Milyenkor szokták emlegetni? Hogy jön szóba?

Sz. Zs: Akkor emlegetjük, mikor látjuk, hogy a templomba alig jönnek a gyermekik. Annak idején, mikor Éltető volt az igazgató, az iskolába gyűltünk össze, és onnan mentünk a templomba.

V. Zs: Én a templomba meg vótam dorgálva. Vagy nem is a templomba, hanem az iskolában. Azt mondja Éltető: - Egy disznó, aki miko' fűjtük, az *Isten áld meg a magyart*, akko a kezit nem tette így. Amiko' mondja, én csak hallgattam, nem tudtam,

hogy nekem mondja. Én karba tett kézzel énekeltem az *Isten áld meg a magyart*. Rám mutatott, és azt mondta: - Te vagy az!

Sz. Zs: Sokat szenvedett a' miatt, hogy a román időbe nem szabad vót, még az udvaron se magyarul beszélni. De ő nem tiltotta meg, hogy magyarul beszéljünk. Miko' regge bejött az igazgató, az összes gyermek felállt, és imádkoztunk. Az iskolába vót a vallásóra tanítás. Vasárnap mentünk trombitászó mellett. Az nem történt meg, mint máma is hogy akik két hete konfirmáltak ne vegyenek úrvacsorát. Aja jaj!

Gy: Szoktak Éltetőről beszélni a fiataloknak?

B. J: Szoktunk, csak amikor elkezdjük, akkor kikacagnak. Én is énekeltem a dalárdába. Az iskolába jártunk próbára. De ott is, aki hiányzott, fizetni kellett. A másadig hiányzásá fizetni kellett 5 lejt. Így lehet fenntartani a rendet. Becsületre tanított.

Sz. Zs: Nekem azé' tetszett, me' mindenki ott vót a templomba. Fegyelem volt. De tudod, hogy hiányzik, hogy valaki összetartsa a fiatalságot, foglalkozzon velük?

5. Gyűjtés ideje: 2007. május 28.

Gyűjtő: Szilágyi Brigitta

Adatközlő: **Korsós Mária** (szül. 1953)

Születés helye: Segesvár

szilágyisámsoni magyartanár és igazgató

Felekezet: református

Gy: Hogyan merült fel az ötlet, hogy ünnepséget szervezzenek Éltető János emlékére?

K. M: Mikor ide kerültem, az itteni tanítók, tanárok sokat emlegették. Tőlük hallottam először róla. Aztán, mikor férjhez mentem apósomé is sokat emlegették. Mintapedagógusként tartották számon. A rendszerváltozás után minden évben tanítók napján kimentünk a sírhoz virágokkal, s megtisztítottuk a sírt.

Aztán 1998-ban az egyházi vezetőség kezdeményezésében szerveztük meg a megemlékezést. Azóta nem volt ilyen nagyméretű ünnepély, de minden évben a 7.-es,

8.-os diákokkal kimegyünk a sírhoz, virágot helyezünk el, és a gyerekek szavalnak. A versek pedagógusokról, az elmúlásról, az emlékezetről szólnak. Ebben az évben halottak napján Wass Albert, Én eltűnök című versét szavalta egy nyolcadikos diáklányunk. Azért választottam ezt, mert úgy éreztem, hogy olyan, mint Gárdonyi lámpása, igazi lámpás volt. Feltett mindent azért, hogy a népet szolgálja. Sokan fájlalták, hogy mért nem Éltető János nevét veszi fel az iskola. Ha a falu szülötte lett volna, bizonyára az ő nevét viselné iskolánk. Ez a generáció kiket tanított jól ismerték, és nagyon tisztelték.

Gy: Mi volt a diákok repertoárja?

K. M: A gyermekkórus énekelt, a diákok szavaltak (Szabó Lőrinc: Ima a gyermekekért). Istentisztelet volt a sírnál. Az egyház kórusa énekelt, a tanítványai pedig emlékeit idézték fel egykor tőle tanult versek által.

Gy: Az idősebbek, akik ismerték, hogy beszélnek róla?

K. M: Az idősek nagyon tisztelték. Rengeteg dolgot megtanított. Szőlőoltásra tanította a fiatalokat, a férfiakat összefogta a dalárdába. Egy nagyon szavatartó, tartásos, becsületes embernek hallottam.

Nem csak írni, olvasni tanította őket. Gazdálkodásra tanította a falubelieket.

Gy: Maradt valamilyen tárgy, irat, emlék az iskola tulajdonába Éltető Jánostól?

K. M: Vannak matrikolák, amiben az ő keze írásával van kitöltve a kisdíákok jegyei.

Gy: Mikor, milyen helyzetben, milyen alkalommal beszélnek róla?

K. M: Amikor az iskoláról, és a tanításról van szó, akkor emlegetik. Tény, hogy figyelt nagyon a falura, megmozgatta a falut. Összefogásra szoktatta a lakosokat.